НОВЕ ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Історичний рух незалежної України – предметно-різноманітне явище. Серед інших зачинань в сучасній українській історіографії можна виділити бібліографічну серію, що видається вченими Одеського університету та співробітниками його Наукової бібліотеки. Вона присвячена професорам університету, який був серйозним науковим південноукраїнським центром із часів свого заснування. Нам вже довелося рецензувати один з покажчиків серії[1], тепер перед нами видання, присвячене Є.М.Щепкіну – "Евгений Николаевич Щепкин (1860-1920): Библиографический указатель/ Науч. ред. Т.М. Попова. – Одесса,1998. – 150 с." Видання тим більше необхідне, що оцінка діяльності і особистості Є.М.Щепкіна, який пройшов складний шлях від кадета до більшовицького народного комісара освіти, мінялася в залежності від епох. Він був більше відомий як політичний діяч початку XX ст. та реформатор вищої школи, менше як науковець і педагог. Ознайомлення з представленими матеріалами переконує, що вони дадуть можливість майбутнім дослідникам висвітлити реальний шлях людини з її „вічними пошуками істини"(с.5).

Науковий редактор видання Т.М.Попова є добре відомим в Україні автором серйозних праць з наукознавства та історіографії. Під її керівництвом І.В.Максименко (аспірантка Т.М.Попової) та В.В.Самодурова склали новий покажчик як такий, що за своїми цілями і структурою дещо відрізняються від присвяченого О.І.Маркевичу. В ньому дві частини: перша – це біографічний нарис, що розпочинається ретельно представленою хронологією життя і діяльності вченого. Справжньою його окрасою є уривки з листів як самого Є.М.Щепкіна, так і тих, що його стосувалися. Їхня присутність надає виданню людяності, а читач одержує можливість відчути як билося серце і думка людини буремного початку XX ст., як жива людина – серйозний вчений, спеціаліст з нової історії зарубіжних країн, особливо скандинавського регіону, активний суспільний діяч боровся і виживав у різні періоди свого життя, в тому числі і в Новоросійському університеті, „увесь лад якого складався під безпосередньою дією і впливом реакції" (с.32). Це листи з Копенгагена, Відня, Берліна, Санкт-Петербурга, Одеси, Ніжина, де Є.М.Щепкін працював або перебував у наукових відрядженнях.

Це звернення вченого до матері – Олександри Володимирівни, брата В'ячеслава Миколайовича, колег-друзів, таких відомих істориків, як В.С. Іконніков, П.Н.Ардашев, випади недругів – таких як О.І. Лінниченко, А. Доброклонський. Вони містять як оцінки наукового характеру, так і подій суспільного життя, висвітлюють грані особистості, характеризують зв'язки в наукових колах України, Росії, Західної Європи, непростий для особистості шлях від кадета до близькості з масонами, до більшовицького наркому, видавця, співробітника таких друкованих органів , як журналу „За свободу", газет „Южная мысль", "Власть народа". Так набирає людяності шлях вченого і активного політичного і суспільного діяча, який намагався перенести „принципи об'єктивності" („істинності") з наукового дослідження на політику, в сферу суспільної діяльності" (с.54).

Другою частиною видання є власне бібліографічний покажчик, надзвичайно добросовісний, ретельний. В його першій частині – список опублікованих і неопублікованих праць Є.М.Щепкіна, які збереглися у фондах архівів, музеїв, бібліотек. Опубліковані праці даються по роках – з

[1] Алексей Иванович Маркевич (1847-1903): Библиографический указ. /Сост. В.В.Самодурова, И.В.Максименко; Научн. ред., автор вступ. Т.Н. Попова, - Одесса, 1997. – 150 с.

© Павленко Г.В., Таран Л.В., 2003

1885 по 1927 і окремо ще й в алфавітному порядку.

Матеріали архівних фондів систематизовані за таким принципом: наукові і публіцистичні праці, матеріали до курсів лекцій, самі лекції, програми лекцій, ділова, наукова, навчально-методична документація, листи Є.М.Щепкіна.

Цінним і безумовно таким, що потребував неабиякої підготовчої праці є розділ: „Література про життя і діяльність Є.М.Щепкіна", в якому вміщені перелік матеріалів з архівних фондів, документальних публікацій, спогадів про Є.М.Щепкіна, біографічний статей у словниках, енциклопедичних виданнях, перелік некрологів. Окремо виділені рецензії на його праці, статті про вченого – його оцінка в історіографії – це майже 200 позицій, хронологічно від 1885 по 1997 (!) рік. Упорядники добре попрацювали у фондах наукових бібліотек, музеїв, архівів, у приватних колекціях Одеси, Києва, Ніжина, Москви, Воронежа, Калуги. Для публікацій, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Одеського університеті, дані навіть шифри. Роботу завершує іменний покажчик та списки скорочень.

Що в цілому можна сказати про це видання, чи є сенс шукати в ньому вади? Автори, упорядники видання, зуміли організувати співробітництво з кількома десятками науковців різних установ. Перед нами серйозна колективна наукова праця і вона заслуговує наслідування. Хочеться побачити такі покажчики і для інших вузів України. Тоді з регіональної історії виросте загальна історія нашої країни, яка матиме перспективи стати тотальною історією її наукового, суспільного, ментального, політичного життя, в центрі якого нарешті буде людина.

Павленко Г.В. *(Ужгород),*
Таран Л.В. *(Київ)*

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У СЛОВАЧЧИНІ

(Рецензія на монографію:Harbuľová L. Ruská emigrácia a Slovensko (Pôsobenie ruskej pooktóbrovej emigrácie na Slovensku v rokoh 1919 -1939). – Prešov, 2001. – 236 s.)

Одним із наслідків жовтневого перевороту 1917 р. та встановлення більшовицької диктатури в Росії була вимушена еміграція за кордон значної частини населення країни. В результаті, уже на початку 1920-х рр. за рубежем опинилося біля 2 млн. її колишніх мешканців. Рецензоване видання доцента Пряшівського університету Любиці Гарбульової присвячене вивченню діяльності російської міжвоєнної еміграції у Словаччині, що на той час входила до складу Чехословацької республіки. Завдяки зваженій і продуманій політиці уряду цієї держави, гуманному ставленні її громадськості були створені сприятливі умови для соціального, національного, культурного та релігійного життя тисяч біженців із Росії. Саме ці аспекти, тільки на теренах Словаччини, намагається висвітлити у своїй книзі наша пряшівська колега.

Наразі Л. Гарбульова є найавторитетнішим фахівцем з розглядуваної проблеми. Про її глибокі знання та вміння, талант і ерудицію свідчить цілий ряд праць: як індивідуальних, так і написаних у співавторстві. Тому й рецензована монографія справляє враження надзвичайно скрупульозного й добротного дослідження, яке заповнює маловивчену лакуну новітньої історії країн Центральної Європи. Для її написання авторка залучила широке коло невідомих документів, віднайдених в архівах Словаччини та Чехії, чимало опублікованих джерел, а також значну кількість наукової літератури, у т.ч. на російській і українській мовах.

© Ліхтей І. М. , 2003